Talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

LAUSUNTO
10.1.2023

Lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan talousvaliokunta on 15.12.2022 saapuneella sähköpostillaan pyytänyt Ei kaivoksia Suomen Käsivarteen -liikkeen asiantuntijaa kuultavaksi 10.1.2023 koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta (HE 274/2022 vp) (vastedes saamelaiskäräjälakiesitys). Lisäksi talousvaliokunta on pyytänyt asiasta Ei kaivoksia Suomen Käsivarteen -liikkeeltä kirjallista asiantuntijalausuntoa. Kiitämme mahdollisuudesta lausua tärkeästä asiasta.

Ei kaivoksia Suomen Käsivarteen -liike on muotoutunut halusta turvata erityisesti pohjoisen Suomen luonnon monimuotoisuutta, vesistöjen puhtautta ja saamelaisten mahdollisuuksia elää nyt ja tulevaisuudessa perinteisillä alueillaan omien arvojensa ja elinkeinojensa mukaisesti.

Liikkeen asiantuntijat lausuvat omana kantanaan seuraavaa:

Ei kaivoksia Suomen Käsivarteen -liikkeen asiantuntijat näkevät, että saamelaiskäräjälakiesitys tulisi hyväksyä Suomen eduskunnassa sellaisenaan.

Suomi on sitoutunut perustuslaissaan ja kansainvälisillä sitoumuksillaan turvaamaan ja edistämään saamelaisten oikeuksien toteutumista. Ne velvoittavat viranomaisia aktiivisesti turvaamaan ja edistämään saamelaisten mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan, kieltään ja perinteisiä elinkeinojaan. Toteutuessaan saamelaiskäräjälakiesitys osaltaan toimeenpanisi näitä velvoitteita, ja siten vahvistaisi Suomen asemaa ihmisoikeusvaltiona.

Tämä lausunto keskittyy erityisesti saamelaiskäräjälain 9 §:ään ehdotettuihin muutoksiin. Lakiesityksen 9 §:n muuttaminen yhteistoimintaa korostavammaksi ja yhteisymmärrykseen pyrkiväksi, edistäisi saamelaisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta heihin vaikuttavassa päätöksenteossa. Päätösten paremman ja avoimemman perustelemisen edellyttäminen edistäisi myös luottamusta Suomeen oikeusvaltiona sekä parantaisi päätöksenteon ennakoitavuutta.

Nopeasti muuttuva toimintaympäristö aiheuttaa haasteita paitsi saamelaisen elämäntavan säilyttämiselle ja ylläpitämiselle, myös luonnonvarojen kestävälle käytölle. Päätöksenteossa tarvitaan saamelaisten useiden sukupolvien aikana kehittynyttä tietotaitoa luonnonvarojen kestävästä hyödyntämisestä. Siksi tarvitaan esityksen mukainen uusi saamelaiskäräjälaki, jonka tavoite on todellisen yhteistyön ja yhteisymmärryksen rakentaminen saamelaisia, luontoa ja luontosidonnaisia elinkeinoja koskevissa asioissa.

Saamelainen poronhoito yhdessä muiden saamelaiselinkeinojen kanssa perustuu luonnon monimuotoisuuden kestävään hyödyntämiseen. Saamelaisista elinkeinoista erityisesti poronhoito on pohjoisilla alueillaan merkittävässä roolissa paitsi saamen kielen ja kulttuurin siirtäjänä, myös mm. toimeentulon, ruuantuotannon, luontotuntemuksen, perinteisen tiedon, yhteisöllisyyden sekä kestävän kehityksen perspektiivistä. Elinvoimainen poronhoito on myös elintärkeä osa alueen huoltovarmuutta, mikä on erityisen tärkeää nykyisen kaltaisessa epävarmassa maailmantilanteessa.

Nykyään sekä hyvinvoivan luonnon merkitys että toisaalta luontokadon riskit on tunnistettu ja tunnustettu, ja siksi kaikki luonnon monimuotoisuuden säilymistä tukevat ratkaisut hyödyttävät saamelaisten perinteisten elinkeinojen lisäksi myös muita kestävään luonnonkäyttöön perustuvia elinkeinoja. Vastikään YK:n luontokokouksessa (Montreal, Kanada, 19.12.2022) sovittiin tavoitteeksi suojella 30 % maailman maa- ja vesialueista vuoteen 2030 mennessä osana keinoja pysäyttää luontokato. Samalla sitouduttiin turvaamaan alkuperäiskansojen luonnon kestävä käyttö. Tämä on tärkeä keino pysäyttää luontokato, sillä vaikka alkuperäiskansojen osuus maailman väestöstä on vain n. 5 %, niin alkuperäiskansojen asuttamilla mailla elää jopa 80 % maailman monimuotoisesta luonnosta. Siten Suomessa kaikki ne toimet, jotka parantavat saamelaisen alkuperäiskansan osallistamista päätöksentekoon, ovat perusteltuja, koska ne hyödyttävät luontokadon ja ilmastonmuutoksen vastaista työtä.

Saamelaiskäräjälakiesityksen 9 §:n muutos edistäisi päätöksenteon laatua ja ennakoitavuutta. Muutos korostaisi yhteistoimintaa ja yhteisymmärrykseen pyrkimistä, mikä tekisi suunnitelmien laatimisesta ja päätöksentekoprosesseista vuorovaikutteisempaa ja saamelaisten tarpeet huomioivampaa. Päätösten vaikutuksia saamelaisten mahdollisuuksiin elää tapojensa, kulttuurinsa ja elinkeinojensa mukaisesti tulee arvioida riittävän aikaisessa vaiheessa.

Muutosesityksessä merkittävää on myös se, että yhteistoiminnan ja neuvottelun vaikutukset suunnitelmiin ja päätöksiin tulee dokumentoida, sillä ainoastaan siten voidaan myös asianmukaisesti arvioida sitä, mihin faktoihin ja arvovalintoihin päätökset perustuvat ja millä tavalla esimerkiksi Saamelaiskäräjien esiin tuomat seikat on otettu huomioon. Tämä on saamelaisten oikeusturvan ja Suomessa arvossa pidetyn oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen kannalta merkittävä positiivinen edistysaskel. Tämä muutos on myös päätöksentekijöiden kannalta tärkeä, sillä vain näin voidaan tuoda esille, että päätökset ovat harkittuja, vaikutusarviointeihin perustuvia ja asiallisesti perusteltuja.

Maankäytönsuunnittelussa - mikä lienee hyvä ohjenuora myös laajemminkin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa - osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja laadun yhtenä mittarina pidetään sitä, miten hyvin vähemmistöt pääsevät osallistumaan ja vaikuttamaan päätöksiin. Saamelaiskäräjälakiesitys vahvistaisi osaltaan saamelaisten mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoon muun muassa edustuselimensä Saamelaiskäräjien kautta. Tämä on myös osa ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumista, sillä saamelaisilla ei ole Suomessa kuin yksi yhteinen virallinen edustuselin ja sitä pitää kuulla päätöksenteossa asianmukaisesti.

Saamelaiskäräjälakia on yritetty uudistaa yli kymmenen vuotta ja lakiuudistus pitäisi saada vihdoin päätökseen. Yhteisymmärrykseen ja todelliseen yhteistoimintaan pyrkivien dialogien aloittamisen aika on nyt mahdollista ja siitä koituvat hyödyt olisivat niin paikallisella, kuin kansallisella tasolla kaikkien ulottuvilla.

Ei kaivoksia Suomen Käsivarteen -liikkeen asiantuntijat

Ellen Pautamo

Minna PE Näkkäläjärvi

Janne Hirvasvuopio

Pirita Näkkäläjärvi

Laura Olsen-Ljetoff

Maaren Palismaa

Anni-Helena Ruotsala

Muuta: Linkki Ei kaivoksia Käsivarteen -liikkeen vuonna 2020 keräämään nettiadressiin, jota kannatti yli 37 000 allekirjoittajaa:
https://www.adressit.com/ei_kaivoksia_suomen_kasivarteen